

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและสภาพปัญหา

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นับเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์สยาม/ไทยร่วมสมัย เนื่องจากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลสะท้อนต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจ (power relation) ของสังคมทางการเมืองไทยที่เดิม "อำนาจ" กระจุกตัวอยู่กับพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นสูงได้ตกมาเป็น "ของราษฎรทั้งหลาย" โดยมีสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ใช้อำนาจนั้นแทนราษฎร และอำนาจของพระมหากษัตริย์ถูกจำกัดตามกฎหมาย

การมีสถาบันทางการเมืองแบบใหม่ คือสภาผู้แทนราษฎร จึงเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในท้องถิ่นต่าง ๆ อาศัยการเลือกตั้งเป็นหนทางในการเข้ามา มีบทบาทในเวทีทางการเมืองระดับชาติหรืออีกนัยหนึ่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าว นับเป็นการเปิดโอกาสให้ "ผู้นำท้องถิ่นได้เข้าร่วมถกเถียงและตัดสินใจปัญหาของแต่ละท้องถิ่นและประเทศชาติร่วมกัน" (Keyes 1967: 30) กล่าวได้ว่าภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าวแล้วนั้น ปัญหาของแต่ละท้องถิ่นได้รับการหยิบยกมากล่าวถึงและแสดงออกภายใต้สถาบันทางการเมืองแบบใหม่ที่เป็นทางการคือ "สภาผู้แทนราษฎร" ซึ่งเป็นครั้งแรกที่บรรดาผู้แทนราษฎรจากท้องถิ่นต่าง ๆ ได้เข้ามาประชุมปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันนับตั้งแต่การรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีสภาผู้แทนราษฎรเป็นเครื่องเชื่อมท้องถิ่นของประเทศในส่วนต่าง ๆ เข้ามายังศูนย์กลาง (Wilson 1963: 331)

ในบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากท้องถิ่นต่าง ๆ นั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น และดำเนินบทบาทในสภาผู้แทนราษฎรอย่างต่อเนื่องมากที่สุดคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากภาคอีสานบางส่วน สมาชิกคนสำคัญ ๆ ของกลุ่มนี้คือ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (อุบลราชธานี) นายเตียง ศิริขันธ์ (สกลนคร) นายจำลอง ดาวเรือง (มหาสารคาม) นายถวิล อุดล (ร้อยเอ็ด) บุคคลเหล่านี้มีภูมิหลังมาจากการเป็น "ผู้นำท้องถิ่น" ซึ่งชื่อเสียงและฐานอำนาจทางการเมือง สัมมาจากการได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

บุคคลเหล่านี้ได้เคลื่อนไหวแสดงบทบาทในสภาผู้แทนราษฎร โดยเป็นกลุ่มที่คัดค้านการดำเนินนโยบายพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการป้องกันประเทศ โดยที่ได้เลขที่ที่จะพัฒนาท้องถิ่นที่ล้ำหลังโดยเฉพาะภาคอีสาน ด้วยความรู้สึกที่ถูกรัฐบาลทอดทิ้งมาโดยตลอด ดังทัศนะของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ดังต่อไปนี้

"...ดูราษฎรทางภาคนี้อาภัพเป็นลูกเมียน้อยเสียเหลือเกิน แต่เรามองดูทางปักข์ได้ฝ่ายเหนือแล้วถนนหนทางได้รับการบำรุงและสร้างขึ้นต่างกันนัก และอีกประการหนึ่งหัวเมืองไม่ได้รับการบำรุงอย่างใดเลยปล่อยตามธรรมชาติ แต่มองดูมณฑลชั้นในโดยเฉพาะจังหวัดพระนคร จะเห็นว่าถูกบำรุงฟุ่มเฟือย ในเมื่อเทียบกันข้อนี้ราษฎรได้พรั่ำร้องมานานหนักหนาแล้ว" (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร: ครั้งที่ 9/2475, 390-391)

จะเห็นได้ว่าทัศนะดังกล่าววางอยู่บนพื้นฐานของความรู้สึกเป็น "ลูกเมียน้อย" ที่ได้ "พรั่ำร้องมานานหนักหนาแล้ว" ด้วยเหตุนี้ เมื่อโอกาสทางการเมือง(Political Opportunity) เปิด สภาผู้แทนราษฎรจึงเป็นสถานที่ระบายความคับแค้นของผู้คนโดยเฉพาะจากภาคอีสาน เมื่อกล่าวเช่นนี้แล้วคำถามที่ตามมาก็คือเพราะเหตุใดความรู้สึกดังกล่าวจึงได้เกิดขึ้นกับผู้คนในภาคอีสานมากกว่าส่วนอื่นในประเทศไทย ซึ่งคำตอบส่วนหนึ่งน่าจะมาจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของภาคอีสาน ทั้งก่อนและหลังที่จะถูกผนวกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย ถ้าหากย้อนกลับไปพิจารณาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของภาคอีสานจะพบว่า ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 24 กรุงเทพฯ ถือว่าอีสานเป็นเมืองประเทศราชและถูกถูกดูแลคนผู้คนในภาคอีสานว่าเป็นคนที่มีสถานะต่ำกว่าตน (ดู ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ 2535) เนื่องจากกรุงเทพฯ สามารถควบคุมผู้นำและเศรษฐกิจของภาคอีสานได้ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2360 ในกระบวนการปฏิรูประบบเทศาภิบาลสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขุนนางท้องถิ่นของภาคอีสานไม่ได้รับการปฏิบัติและให้เกิดดิเท่ากับเจ้านายล้านนาหรือเจ้าเมืองภาคใต้บางคนได้รับ สิ่งนี้คือปัจจัยหนึ่งในการต่อต้านการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางในนามของ "กบฏผู้มีบุญ" นอกจากนั้นแล้วสภาพภูมิประเทศซึ่งเป็น "ข้อจำกัด" ของภาคอีสานและการที่ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากรัฐบาลเท่าที่ควร ทำให้เศรษฐกิจของภาคไม่ค่อยดีนัก เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ แล้ว ภาคอีสานนับว่าเป็นภาคที่มีเศรษฐกิจที่ล้ำหลังภาคอื่นๆ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคอีสานจำนวนหนึ่ง จึงพยายามอาศัยกลไกทางสภาผู้แทนราษฎรที่พอมืออยู่ข้างเป็น "เวที" ในการคัดค้านการดำเนินนโยบายการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของรัฐบาล (ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริส เบเคอร์ 2539:447) กล่าวได้ว่าสิ่งที่สมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร

จากภาคอีสานได้ดำเนินบทบาทดังกล่าวนั้น เป็นหนึ่งในปฏิกิริยาที่คนอีสานไม่พอใจนโยบายที่มีต่อภาคอีสานของส่วนกลาง โดยสามารถไต่สวนย้อนกลับไปได้นับตั้งแต่การรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง เมื่อปี พ.ศ. 2435 ได้เลขที่เดียว (สุเทพ สุนทรเกสัช 2540:400)

การศึกษาที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาถึงบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งในยุคแรกเริ่มของระบอบใหม่เท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกที่มีบทบาทค่อนข้างเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐบาล ทั้งๆ ที่สภาผู้แทนราษฎรนับเป็นสถาบันทางการเมืองแบบใหม่ที่เพิ่งมีขึ้น เหตุผลส่วนหนึ่งอาจจะเนื่องมาจากการประเมินภาพในเบื้องต้นของผู้ศึกษาทั้งหลาย ล้วนเห็นว่าสภาผู้แทนราษฎรเป็นสถาบันทางการเมืองที่ถูกควบคุมโดยรัฐบาล (ดู เจษฎา อูร์พีพิพัฒน์พงศ์ ใน ชัยอนันต์ สมุทรวณิช และสุวดี เจริญพงศ์ บรรณาธิการ 2522: 464-521) ในที่นี้ผู้วิจัยมีทรรศนะบางประการที่แตกต่างไปจากทรรศนะดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ ถึงแม้ว่ารัฐบาลพยายามที่จะเข้ามาแทรกแซงและควบคุมการดำเนินงานของสภาผู้แทนราษฎร โดยการกำหนดในรัฐธรรมนูญเอาไว้ว่า สภาผู้แทนราษฎรมีสมาชิก 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้ง และประเภทที่ 2 มาจากการแต่งตั้งซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกของคณะราษฎร จำนวน 78 คน เท่ากัน และได้กำหนดให้บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสมาชิกทั้งสองประเภทนั้นเหมือนกัน แต่เมื่อได้สืบค้นรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในช่วงนั้นพบว่า การดำเนินบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางส่วนมีความเป็นอิสระ และมีการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการขึ้น เมื่อพิจารณาถึงภูมิหลังของบุคคลเหล่านั้นพบว่า มีภูมิหลังมาจากการเป็น "ผู้นำท้องถิ่น" เพียงกลุ่มเดียวที่มีการรวมตัวกันเคลื่อนไหวทางการเมืองในลักษณะของ "กลุ่มการเมือง" ซึ่งต่อมากลุ่มการเมืองดังกล่าวได้พัฒนาไปสู่การจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง ชื่อ "พรรคสหชีพ" ในเวลาต่อมา

วรรณกรรมประวัติศาสตร์ทางการเมืองของไทยทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของบุคคลกลุ่มดังกล่าวทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก เป็นงานเขียนในรูปสารคดีทางการเมืองและบันทึกความทรงจำของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสาน งานเขียนประเภทนี้ได้แก่ หัด ดาวเรือง (2509) อนันต์ อมรรตย์ (2522) แมน มนต์เมศรี (2534) วิเทศกรณีย์ (2521) นายฉันทนา (2522) พุฒ บูรณสมภพ (2522) งานเขียนประเภทนี้จะกล่าวถึงกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานในมุมมองที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันกับบรรดาผู้นำท้องถิ่นว่าเป็นไปในลักษณะใด อย่างไรก็ตามงานเขียนในลักษณะดังกล่าวนี้ต้องมีการตรวจสอบและวิพากษ์หลักฐานอยู่พอสมควร

ทางด้านงานวิชาการนั้น กล่าวได้ว่างานของ Keyes (1967) นับเป็นงานชิ้นแรก ๆ ที่กล่าวถึงกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสาน อย่างไรก็ตามงานชิ้นดังและนี้ยังไม่ได้อธิบายถึงบทบาททางการเมืองของบุคคลในกลุ่มนี้ได้อย่างชัดเจนพอ เนื่องจากเป็นบทความวิชาการที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์อีสานตั้งแต่ยุคแรก ๆ จนกระทั่งถึงสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ งานชิ้นต่อมาที่ทำให้ภาพของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานมีความชัดเจนมากขึ้นคือ งานของสรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ (2535) สรศักดิ์ ได้อธิบายถึง "กลุ่มผู้นำอีสาน" ในฐานะกลุ่มทางการเมืองหนึ่ง而去ขยายความขัดแย้งของผู้นำในส่วนกลาง โดยศึกษาผ่านขบวนการเสรีไทย ซึ่ง "กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสาน" เคลื่อนไหวอยู่ในทางปีกซ้ายของขบวนการ และเป็นส่วนหนึ่งของ "กลุ่มปรีดี-พลเรือน" ต่อมา พิรยา คุ้มณะศิริ (2533) ได้ศึกษาบทบาทและความคิดทางการเมืองของสมาชิกในกลุ่ม โดยเลือกศึกษานายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ผลการศึกษาของพิรยา พบว่า นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ มีแนวคิดทางการเมืองที่เชื่อมั่นในการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญและมีแนวคิดในเรื่องการสร้างชาติที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสู่ภูมิภาค

อย่างไรก็ตาม งานชิ้นต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ยังคงทิ้งคำถามบางประการไว้ โดยเฉพาะแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองแบบใดที่เป็นปัจจัยในการร่วมกันเคลื่อนไหวในลักษณะของ "กลุ่มการเมือง" ซึ่งได้พัฒนาไปสู่การจัดตั้งเป็น "พรรคการเมือง" ที่เป็นการรวมกลุ่มของบรรดาผู้แทนราษฎรที่มีภูมิลำเนาจากการเป็น "ผู้นำท้องถิ่น" และได้พัฒนาแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองจนกลายเป็นแนวคิดในระดับโครงสร้าง เพื่อที่จะสร้างสังคมในความใฝ่ฝัน นอกจากนี้แล้วการดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองนอกรัฐสภาของกลุ่มบุคคลดังกล่าวนี้ ยังคงไม่ได้รับการอธิบายเท่าที่ควร โดยเฉพาะบทบาทในขบวนการเสรีไทยสายอีสาน

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาข้างต้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดประสงค์ที่จะตอบคำถามดังต่อไปนี้

1. กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานมีอุดมการณ์ทางการเมืองและแนวคิดทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร
2. กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งในรัฐสภาและนอกรัฐสภาอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงบทบาทและความเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานทั้งนอกรัฐสภาและในรัฐสภา
2. เพื่อศึกษาถึงอุดมการณ์ทางการเมืองและแนวคิดทาง เศรษฐกิจ สังคม ที่เป็นปัจจัยผลักดันให้บุคคลกลุ่มดังกล่าวดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมือง

สมมติฐานการวิจัย

กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสาน มีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเสรีนิยม และมีแนวคิดทางเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม และเนื่องจากบุคคลในกลุ่มนี้มีภูมิหลังมาจากการเป็นคนท้องถิ่น เดิมโตมาท่ามกลางความลำหลัง ของภาคอีสาน ด้วยเหตุนี้ทำให้บุคคลในกลุ่มนี้มีแนวคิดแบบท้องถิ่นนิยมด้วย ซึ่งปัจจัยทางด้านความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวนี้ผลักดันให้กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานกระทำการเคลื่อนไหวทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ

แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

แนวความคิดว่าด้วยขบวนการทางสังคม (social movements)

ขบวนการทางสังคม(social movements) เป็นรูปแบบหนึ่งของการกระทำร่วม(collective action) ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับขบวนการทางสังคม (social movements) ไว้หลายต่อหลายท่าน ตัวอย่างเช่นนิยามที่ Wilkinson (1971 : 27) ได้ให้เอาไว้ว่า

“เป็นความพยายามโดยเจตนาที่จะสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงในทิศทางและวิธีการต่างๆ ไม่เว้นกระทั่งความรุนแรง ผิดกฎหมาย การปฏิวัติ หรือกระทั่งมุ่งไปสู่สังคมอุดมรัฐ ขบวนการทางสังคมอย่างน้อยที่สุดจะต้องมีลักษณะของการจัดองค์กรไม่ว่าจะเป็นแบบหลวม ๆ ไม่เป็นทางการ หรือมีระดับความเป็นสถาบันสูง...เจตนาธรรม และเหตุผลของขบวนการทางสังคมในการเปลี่ยนแปลงนั้น อาจขึ้นอยู่กับความพอใจ ปทัสถาน และความเชื่อของขบวนการ ตลอดจนการสนับสนุนอย่างแข็งขันของสมาชิก”

ส่วน Gusfield (1968 : 445-446) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับขบวนการทางสังคมว่าเป็นการกระทำทางสังคมร่วมกัน ในอีกมิติหนึ่งก็หมายถึงการปฏิเสธค่านิยมและระเบียบการทางสังคมที่เป็นอยู่ และ Killian (1965 : 428) ก็ได้ชี้ว่าขบวนการทางสังคมเป็นวิธีการที่สำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

Coser ได้เสนอว่าการกระทำกลุ่ม เป็นการรวมตัวกันของปัจเจกชน ที่ต่อสู้เพื่อคุณค่าทางสังคมบางอย่างร่วมกัน โดยต่างก็ตระหนักว่าตนจะสามารถบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็โดยการรวมกลุ่มกันเท่านั้น (Coser 1968 : 139-149) ส่วน Useem (1973: 37) ได้กล่าวถึงขบวนการต่อต้าน (Resistance Movement) ว่าเป็นกลุ่มคนที่รวมตัวกันโดยมีหลักทางการเมืองที่มุ่งแก้ปัญหาของสังคม บ้างเกิดขึ้นโดยความพยายามของชนชั้นนำ แต่ขบวนการทางสังคมส่วนมากจะมีความเป็นสถาบันก็ต่อเมื่อได้ผ่านกระบวนการอันยาวนาน จนกระทั่งมวลชนส่วนมากเห็นว่าการเสนอของขบวนการนั้นมีคุณค่า และมีความเป็นไปได้ ทางด้าน Tilly (1981 : 17) ได้ให้ความหมายของการกระทำร่วมว่า หมายถึงการที่กลุ่มคนซึ่งไม่ว่าจะโดยเหตุบังเอิญอะไรก็ตาม ได้เข้ามารวมกัน ระดมทรัพยากร ตลอดจนความพยายามของตนเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ส่วน Robert และ Kloss (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ ใน กนกศักดิ์ แก้วเทพ บรรณาธิการ 2529: 71) ให้ความหมายเอาไว้ว่า ขบวนการทางสังคมหมายถึง การดำเนินการร่วมกันของขบวนการใดขบวนการหนึ่ง ภายในระยะเวลาที่ต่อเนื่องกันยาวนานพอสมควร ที่มีเป้าหมายจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมระดับโครงสร้าง และส่งผลกระทบต่อในเชิงประวัติศาสตร์ของสังคมนั้น ทางด้านนักวิชาการไทยจำเรียง ภาวิจิตร(2529: 255) ได้ให้ความหมายของขบวนการทางสังคมว่า เป็นการกระทำรวมหมู่ที่ดำเนินไปและอยู่ได้ในระยะยาวนาน โดยมีการจัดตั้งโครงสร้างและวัตถุประสงค์ที่จะสร้างรูปแบบสังคมและวัฒนธรรมใหม่ ในขั้นเริ่มแรกนั้นขบวนการทางสังคมเป็นเพียงการรวมกลุ่มกันอย่างหลวมๆ และเมื่อเวลาล่วงเลยไประยะหนึ่ง ขบวนการก็จะมีการจัดระเบียบโครงสร้างให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น และเมื่อนั้นขบวนการทางสังคมก็ย่อมมีเสถียรภาพ

จะเห็นได้ว่าคำจำกัดความทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น มีจุดร่วมกันอยู่ 3 ประการคือ ประการที่หนึ่ง ขบวนการทางสังคม (social movements) เป็นการกระทำที่มีวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายบางประการ

ประการที่สอง เป็นการกระทำที่อาศัยการสนับสนุน และความเห็นชอบจากมวลชนโดยที่ในระยะเริ่มแรกนั้นขบวนการทางสังคมอาจเป็นการริเริ่มของ “ผู้นำ” ไม่ที่คนเท่านั้นเอง

ประการที่สาม ขบวนการทางสังคมยังเป็นทั้งผลและตัวนำการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ด้วยในเวลาเดียวกัน

กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากขบวนการทางสังคม(social movements) นั้นมีอยู่ 2 วิธีคือ

วิธีแรก กลุ่มที่เป็นคู่แข่งจะแปรเปลี่ยนเป็นพลังทางการเมืองและเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน

วิธีที่สอง เมื่อกลไกสำหรับการจัดการกับความขัดแย้งทางสถาบันในสังคมไม่มี หรือถูกปิดกั้น การกระทำร่วมก็จะแปรเปลี่ยนเป็นพลังที่จะใช้ความรุนแรงทางการเมืองหรือการปฏิวัติ

ถ้าหากนำเอาแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการอธิบายความเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานนั้นจะพบว่า การดำเนินการทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานมีลักษณะบางประการของขบวนการทางสังคมอยู่ เช่น มีการจัดองค์การที่ไม่เป็นทางการขึ้นโดยเป็นการรวมกลุ่มของปัจเจกบุคคลที่มีความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองใกล้เคียงกัน ภายใต้ความรู้สึกว่าการรวมกลุ่มดังกล่าวของตานั้นสามารถสร้างศักยภาพขึ้นมาได้ โดยที่ในการดำเนินบทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานนั้นมีนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ทำหน้าที่เสมือนหัวหน้า เนื่องจากเป็นผู้ที่มีอาวุโสและประสบการณ์มากกว่าคนอื่น นายเตียง ศิริขันธ์ เป็นเสนารธิการของกลุ่ม ทำหน้าที่ในการวางแผน นายถวิล อุดลเป็นเลขานุการ และนายจำลอง ดาวเรืองเป็นเสมือนประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม ในทำนองของพรรคการเมือง(หัด ดาวเรือง 2508 : 154) อย่างไรก็ตามการจัดโครงสร้างดังกล่าวของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานยังเป็นไปแบบหลวมๆ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของขบวนการทางสังคม (social movements) ซึ่งอยู่ในขั้นเริ่มต้นที่เกิดขึ้นโดย“ผู้นำ”อันเป็นขั้นตอนที่ยังไม่พัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบัน (institutionalization) ที่มีมวลชนเป็นจำนวนมากเข้าร่วมด้วยได้

เพราะเหตุใดจึงมีกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงนั้น จนจัดได้ว่ากลุ่มทางการเมืองดังกล่าวเป็นกลุ่มการเมืองที่สำคัญกลุ่มหนึ่งในสมัยนั้น และเป็นเพียงกลุ่มการเมืองเดียวที่มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็น “ผู้นำท้องถิ่น” การที่จะเข้าใจถึงกำเนิดของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานนั้นจำเป็นจะต้องเข้าใจถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของภาคอีสาน ในฐานะที่เป็นเงื่อนไขที่นำมาซึ่งการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสาน ดังที่งานศึกษาของฉัตรทิพย์นาถสุภาและประนุช ทรัพย์สาร (2525 : 74) ได้วิเคราะห์การเกิดขึ้นของกบฏผู้มีบุญหนองหมากแก้วที่จังหวัดเลย เมื่อ พ.ศ.2467 ว่ามีสาเหตุ 2 ประการคือ ประการแรกการบูชรีดทางเศรษฐกิจ การเก็บช่วยเงิน 4 บาทต่อปี นับว่าสูงมากสำหรับผู้ที่ไม่ได้ทำการค้าขาย ประกอบกับช่วงนั้นเมือง

เลขประสบปัญหาฝนแล้งติดต่อกันหลายปี ชาวนาจิงต่อต้านการขูดรีดในระบบศักดินา ประการที่ 2 คือ ความรู้สึกถึงชนชาติที่แตกต่างกันระหว่างชาวอีสานกับรัฐ ชาวบ้านหนองหมากแก้วมองว่า “เจ้านาย” ที่ขูดรีดนั้นเป็นคนไทย ส่วนคนนั้นเป็นลาว การศึกษาดังกล่าวนี้ถึงแม้จะไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานโดยตรงก็ตาม แต่คุณูปการของการศึกษาดังกล่าวก็คือการชี้ให้เห็นความสำคัญของการทำความเข้าใจถึงเงื่อนไขของภาคอีสาน ซึ่งจะแตกต่างจากการมองจากมุมของส่วนกลางเพียงอย่างเดียว การมองดังกล่าวนี้ก็จะเห็นเพียงแค่ “ภาพลวงตา” ว่าการเกิดขึ้นของกบฏผู้มีบุญเป็นเรื่องของคนบ้า คนโง่เขลาเพียงไม่กี่คนเท่านั้นเอง เช่นเดียวกับการศึกษาเรื่องการดำเนินบทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสาน ถ้าหากมีคำตอบไว้ล่วงหน้าแล้วว่าเป็นเรื่องของคนอยากเด่นอยากดังเท่านั้น ก็จะทำให้มองข้ามประเด็นที่เป็นเรื่องของการเมืองการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานในฐานะที่เป็นหนึ่งในปรากฏการณ์ทางการเมืองที่คนอีสานใช้ตอบโต้การรวมศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมไปอย่างน่าเสียดาย

จากการศึกษาของนลินี ต้นฐวนิตย์ ได้ชี้ให้เห็นว่าชาวอีสานได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองในยุคสมัยที่แตกต่างกันตั้งแต่พ.ศ.2435 ถึง พ.ศ.2538 โดยได้ยกเอา 6 ปรากฏการณ์ทางการเมืองในอีสานขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวของคนอีสานที่มีความหลากหลายทั้งในแง่ของประเด็นการเคลื่อนไหว รูปแบบการเคลื่อนไหวและกลุ่มพลังที่นำการเคลื่อนไหว ปรากฏการณ์ทางการเมืองทั้ง 6 ที่นลินีได้หยิบยกขึ้นมาศึกษาได้แก่

- 1) กบฏผู้มีบุญ (พ.ศ.2235 - พ.ศ.2502)
- 2) การต่อต้านของขุนนางท้องถิ่นอีสานต่อการปฏิรูปการปกครอง (พ.ศ.2370 – 2458)
- 3) ส.ส.อีสานในรัฐสภาและเสรีไทยอีสาน (พ.ศ.2476 – พ.ศ.2500)
- 4) การเคลื่อนไหวประชาธิปไตยของชาวอีสาน (พ.ศ.2500 – 2538)
- 5) การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม (พ.ศ.2525 – พ.ศ.2535)
- 6) สมัชชาเกษตรกรรชาช่อภาคอีสาน (พ.ศ.2530 – 2538)

จะเห็นได้ว่านลินีได้จัดให้การดำเนินบทบาทของ ส.ส.อีสานในรัฐสภาและขบวนการเสรีไทยสายอีสาน (ซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้) เป็นหนึ่งในปรากฏการณ์ทางการเมืองเพื่อต่อสู้ให้มีอำนาจในการควบคุมและกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนกำหนดเงื่อนไขทางสังคม เพื่อยังประโยชน์ให้กับกลุ่มพลังที่นำการเคลื่อนไหว ในภาค

อิสาน(นลินี ดันรูนิตย์ 2539:24)

นอกจากนี้ยังมีงานเขียนของ Keyes ซึ่งล่าสุดที่ได้ชี้ให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวของชาวอิสานที่ต่อต้านการรวมศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรมของรัฐรวมศูนย์ (Keyes ใน Grabowsky (ed) 1995)

งานเขียนดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการดำเนินบทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอิสานเป็นหนึ่งในปฏิกริยาที่คนอิสานใช้ตอบโต้กับการรวมศูนย์อำนาจของรัฐรวมศูนย์ เพียงแต่การเคลื่อนไหวดังกล่าวของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอิสานต้องขาดคอนไปไม่สามารถที่จะยกระดับเป็นขบวนการทางสังคม (social movements) ที่มีเสถียรภาพและมีความต่อเนื่องได้ เนื่องจากต้องถูกปราบปรามอย่างรุนแรงจากกลุ่มการเมืองที่เป็นคู่แข่งกลุ่มใหม่ที่ก้าวขึ้นมาบทบาทสำคัญในการเมืองหลังรัฐประหาร พ.ศ.2490 ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้มีความผูกพันกับการระบอบประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถที่จะยอมรับการดำเนินบทบาททางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอิสานได้

เพราะฉะนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะทำการศึกษาถึงบทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอิสานในฐานะที่เป็นกลุ่มพลังที่นำการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะต่อต้านการรวมศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของรัฐรวมศูนย์ในกรุงเทพฯ ในช่วงเริ่มแรกของการปกครองในระบอบใหม่ โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะทำการศึกษาถึงองค์ประกอบของการกระทำร่วม-ขบวนการทางสังคมว่ามืองค์ประกอบใดบ้าง ในงานชิ้นนี้ใครจะนำเสนอองค์ประกอบในการกระทำร่วมของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอิสานว่ามีอยู่ 3 ประการคือ

1.สถานการณ์ การอธิบายการเกิดขึ้นของขบวนการทางสังคม (social movements) นั้นสถานการณ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำร่วม(collective action) เนื่องจากกลุ่มคนต่างๆ ได้รับผลกระทบจากนโยบาย และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากปฏิบัติการของสถาบันเดิม ซึ่งส่งผลให้เกิดการจัดตั้งกลุ่ม-ขบวนการเพื่อตอบโต้วิกฤตการณ์นั้น และเมื่อเวลาผ่านไปเป็นเวลานานกลุ่มดังกล่าวอาจจะพัฒนาไปสู่การจัดตั้งเป็นขบวนการทางสังคม (social movements) ที่มีมวลชน (mass)จำนวนมากเป็นฐานรองรับได้

2. เป้าหมาย-อุดมการณ์ ความสำคัญของอุดมการณ์ในขบวนการทางสังคมก็คือเป็นเครื่องมือในการวิพากษ์วิจารณ์ระเบียบโครงสร้างของสถาบันเดิมอย่างเป็นระบบ โดยชี้ประเด็นปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้นในระบบสังคม นโยบายหรือเศรษฐกิจ ดังนั้นอุดมการณ์จึงมีมิติของการเสนอพันธะสัญญาบางประการในการที่จะก้าวไปสู่สังคมที่ดีกว่าเดิม อันเป็นเป้าหมายของการเคลื่อนไหว

3. ยุทธศาสตร์-ยุทธวิธี (strategy & tactics) ของการกระทำร่วมกันขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ๆ ในสังคมที่เปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี มักเป็นเรื่องของยุทธวิธี โดยเฉพาะถ้าหากสมาชิกของขบวนการทางสังคมสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในระบบการเมืองโดยตรงได้ เช่นการวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินนโยบายของรัฐบาล ในขณะที่ยุทธศาสตร์นั้นจะมีความสำคัญมากในสภาพการณ์ที่การกระทำร่วมกันไม่สามารถที่จะกระทำโดยเปิดเผยได้ (Heberle 1968: 442)

4. มวลชน(mass) มวลชนนับเป็นปัจจัยที่สำคัญในการที่ขบวนการทางสังคมใดจะได้รับการรับชัชชน ในที่นี้มวลชนอาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ มวลชนที่กระตือรือร้น (active) กับมวลชนที่เฉื่อยชา (passive) มวลชนประเภทแรกนั้นเป็นพวกที่พร้อมจะเสียสละและพร้อมที่จะเสี่ยงต่อการให้ความสนับสนุนกับขบวนการทางสังคม ส่วนมวลชนประเภทหลังนั้นเป็นปัจเจกบุคคลที่เพียงให้ความเห็นนอกเหนือใจต่อเป้าหมายและกิจกรรมของขบวนการ (O'Neil 1980 : 6)

กล่าวโดยสรุปจากแนวคิดและทฤษฎี รวมทั้งการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นนั้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะได้ศึกษาถึงการดำเนินบทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานภายใต้กรอบการศึกษาที่ได้พัฒนาขึ้นดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ย้อนกลับไปพิจารณาถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ในฐานะที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความคิด “ท้องถิ่นนิยม” ซึ่งเป็นสิ่งที่รื้อยัดให้ผู้นำท้องถิ่นอีสานได้มีการรวมกลุ่มทางการเมืองเพื่อดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองในลักษณะต่างๆ

ประการที่สอง เป็นการพิจารณาถึงยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานใช้ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองว่ามีแบบแผนอย่างไร ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองในช่วงนั้น รวมทั้งมีเป้าหมายที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง และมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มการเมืองอื่นๆ ในช่วงนั้นอย่างไรบ้าง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้จะเป็นการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) และมีการสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบ อย่างไรก็ตามข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไม่ได้ถือเป็นแหล่งข้อมูลหลัก การนำเสนองานวิจัยจะเป็นแบบพรรณนาความ (Description)

เอกสารที่ใช้ในการวิจัย

เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) เช่น รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร งานเขียนของบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) เช่น วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะจำกัดการศึกษาไว้ในช่องระหว่าง พ.ศ. 2481-2495 อันเป็นช่วงเวลาที่มีกรรวมกลุ่มกันดำเนินงานทางการเมือง จนกระทั่งถึง ช่วงที่เหลือสมาชิกคนสุดท้ายในกลุ่ม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. นำไปสู่ความเข้าใจถึงบทบาทและความเคลื่อนไหวของนักการเมืองที่มีภูมิหลังมาจากกรเป็น “ผู้นำท้องถิ่น” ในช่วง ระหว่าง พ.ศ. 2481-2495
2. ทำให้ทราบถึงแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสาน ในฐานะที่เป็นปัจจัยในการดำเนินบทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมือง
3. นำไปสู่ความเข้าใจถึงรากฐานความคิดท้องถิ่นนิยมของภาคอีสาน ว่าเพราะเหตุใดแนวคิดนี้จึงเกิดขึ้นและดำรงอยู่แม้กระทั่งในปัจจุบันนี้